

TA'LIM MUASSASALARIDA AKTDAN FOYDALANISHNING NAZARIY-
HUQUQIY ASOSLARI: RAQAMLI TA'LIM MUHITI VA SAMARADORLIK
MEZONLARI

Eshmatova Gulasal Mamatmuratovna

Oriental universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: B. Begalov, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Annotatsiya

Maqolada ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanishning nazariy-huquqiy asoslari tahlil qilindi. Muammo shundan iboratki, ayrim ta'lim tashkilotlarida AKT mavjudligi samarali pedagogik foydalanish bilan tenglashtiriladi. Holbuki real natija infratuzilma, raqamli kontent, pedagog kompetensiyasi, boshqaruv integratsiyasi, axborot xavfsizligi va ta'lim natijalari o'rtasidagi tizimli bog'liqlikka tayanadi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro yondashuvlar va magistrlik dissertatsiyasi materiallari kontent-tahlil qilindi. Natijada AKTni alohida texnik vosita emas, balki ta'lim sifati, dalilga asoslangan boshqaruv qarori va o'quvchi faolligini bog'lovchi raqamli ekotizim sifatida baholash zarurligi asoslandi.

Kalit so'zlar

AKT, raqamli ta'lim, normativ-huquqiy asos, raqamli kompetensiya, LMS, ta'lim sifati, pedagogik samaradorlik, ta'lim menejmenti.

Abstract

The article analyzes the theoretical and legal foundations of using information and communication technologies (ICT) in educational institutions according to the IMRAD structure. The study argues that the availability of ICT should not be equated with effective pedagogical use. Real effectiveness depends on the systemic connection between infrastructure, digital content, teacher competence, management integration, information security and learning outcomes. Based on content analysis of regulatory documents, international approaches and dissertation materials, the article substantiates ICT as a digital ecosystem linking educational quality, evidence-based management decisions and learner activity.

Keywords

ICT, digital education, regulatory framework, digital competence, LMS, education quality, pedagogical effectiveness, education management.

Kirish

Raqamli transformatsiya ta'lim muassasasi faoliyatining barcha bo'g'inlariga ta'sir ko'rsatmoqda. O'quv rejasini yuritish, darsni loyihalash, mustaqil ta'limni tashkil etish, elektron baholash, talabalar bilan muloqot, ichki monitoring va boshqaruv hisobotlari tobora ko'proq raqamli platformalar orqali amalga oshirilmoqda. Shu sababli AKTdan samarali

foydalanish masalasi kompyuterlashtirish yoki internetga ulanish bilan chegaralanmaydi; u pedagogik metodika, sifat monitoringi va boshqaruv madaniyati bilan bog‘liq ilmiy-amaliy muammo sifatida qaraladi.⁸

Tadqiqot obyekti - ta‘lim muassasasida AKTdan foydalanish jarayonlari; predmeti - raqamli infratuzilma, ta‘lim kontenti, pedagoglarning raqamli kompetensiyasi, normativ-huquqiy talablar va samaradorlik mezonlari o‘rtasidagi munosabatlardir. Maqolaning maqsadi ta‘lim muassasalarida AKTdan foydalanishning nazariy-huquqiy asoslarini tizimlashtirish hamda muassasa darajasida qo‘llanishi mumkin bo‘lgan baholash mezonlarini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Ilmiy adabiyotlarda AKT o‘quv axborotini yaratish, saqlash, uzatish, qayta ishlash va baholash imkonini beruvchi texnik hamda dasturiy vositalar majmui sifatida izohlanadi. So‘nggi yondashuvlarda esa AKT o‘quv jarayoni, boshqaruv, ta‘lim analitikasi va muassasa raqamli madaniyatini birlashtiruvchi ekotizim sifatida talqin qilinmoqda. Hamdamov, Begimqulov va Tayloqov ishlarida elektron universitet, masofaviy ta‘lim, elektron o‘quv-uslubiy majmualar va axborot-ta‘lim muhiti ta‘lim sifatini ta‘minlashning muhim sharti sifatida yoritiladi.⁹

UNESCO yondashuvi texnologiyani ta‘limda qo‘llashda moslik, teng imkoniyat, miqyoslanish va barqarorlik mezonlarini ajratadi. World Bank yondashuvi esa raqamli texnologiyalarni o‘quvchi ehtiyoji, tizim salohiyati, o‘qituvchi tayyorgarligi va natijaga yo‘naltirilgan baholash bilan bog‘lash zarurligini ko‘rsatadi. DigCompEdu ramkasi pedagoglarning raqamli kompetensiyasini real dars amaliyoti, raqamli resurslardan foydalanish, baholash, feedback va o‘quvchini qo‘llab-quvvatlash yo‘nalishlarida baholashga imkon beradi.¹⁰¹¹¹²

Metodologiya

Tadqiqotda kontent-tahlil, qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv va nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Birinchi bosqichda ta‘limni raqamlashtirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar va dissertatsiyaning I bobi materiallari tahlil qilindi. Ikkinchi bosqichda UNESCO, World Bank va DigCompEdu yondashuvlari milliy sharoitga mos ravishda solishtirildi. Uchinchi bosqichda AKT samaradorligini baholash mezonlari jadval va konseptual model shaklida tizimlashtirildi.¹³

1-jadval. AKTdan foydalanishning nazariy mezonlari

Komponent	Mas‘ul subyekt	Asosiy vazifa	Kutilayotgan natija
Infratuzilma	Rahbariyat, AKT	Internet, qurilma, tarmoq va servis	Barqaror ishlaydigan texnik

8 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. 2020-yil 5-oktabr.

9 Hamdamov R., Begimqulov U., Tayloqov N. Ta‘limda axborot texnologiyalari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.

10 UNESCO. Global Education Monitoring Report: Technology in education. Paris: UNESCO, 2023.

11 World Bank. Reimagining Human Connections: Technology and Innovation in Education. Washington, DC, 2020.

12 Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. European Commission, 2017.

13 Muallif tomonidan normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro yondashuvlar va magistrlik dissertatsiyasi materiallari kontent-tahlili asosida tuzildi.

	administrator, texnik xodim	holatini yuritish	baza
Kontent	Fan o‘qituvchilari, metod birlashma	Raqamli dars materiallarini yaratish va ekspertizadan o‘tkazish	Dars maqsadiga mos interaktiv materiallar
Kompetensiya	Malaka oshirish mas’ullari, metodist	Pedagoglarni amaliy ko‘nikma bo‘yicha tayyorlash	Raqamli dars loyihalash va feedback ko‘nikmasi
Integratsiya	AKT administrator, rahbariyat	LMS, e-kutubxona, elektron jurnal va hisobotlarni bog‘lash	Ma’lumot takroriyliigi kamayadi
Analitika	Rahbariyat, metodist	Dashboard va KPI ko‘rsatkichlarini tahlil qilish	Dalilga asoslangan boshqaruv qarorlari
Xavfsizlik	Rahbariyat, administrator	Kirish huquqi, zaxira, parol siyosati	Ma’lumotlar himoyasi va ishonchlilik

Natijalar

Tahlil natijasida AKTdan samarali foydalanishning birinchi sharti infratuzilma mavjudligi emas, balki infratuzilmaning pedagogik vazifaga mos ishlatilishi ekani aniqlandi. Masalan, interaktiv doska darsda faqat slayd ko‘rsatish uchun ishlatilsa, u an’anaviy proyektor vazifasidan nariga o‘tmaydi. U muammoli savol, tezkor test, guruhli ishlash yoki vizual modellashtirish bilan bog‘langanda pedagogik qiymat yaratadi.

Ikkinchi natija shundan iboratki, normativ-huquqiy hujjatlar AKTni rivojlantirish uchun strategik asos yaratadi, ammo real samaradorlik muassasa darajasidagi ichki tartiblar bilan belgilanadi. Platformalarga kim mas’ul, elektron kontent qachon yangilanadi, axborot xavfsizligi qanday nazorat qilinadi va raqamli dars qanday baholanadi degan savollarga aniq javob bo‘lmasa, huquqiy asos amaliy mexanizmga aylanmaydi.¹⁴¹⁵

1-rasm. AKTdan samarali foydalanishning konseptual zanjiri.¹⁶

14 O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni. 2020-yil 23-sentabr.

15 O‘zbekiston Respublikasining “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi Qonuni va “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni talablariga qarang.

¹⁶ Manba: muallif ishlanmasi

2-jadval. “Mavjudlik” va “samarali foydalanish” tushunchalari farqi

Mezon	Mavjudlik	Samarali foydalanish
Kompyuter va qurilmalar	Jihozlar soni va ishlash holati	Darsda aniq didaktik vazifa uchun qo‘llanishi
Internet	Tarmoq ulanishining borligi	Barqaror tezlik, xavfsiz kirish, resurslardan foydalanish
LMS	Platforma ochilgani	Kurslar, topshiriqlar, baholash va feedbackning muntazam yuritilishi
Elektron kontent	Fayllar va taqdimotlar mavjudligi	Interaktivlik, metodik moslik, yangilanish davriyligi
Pedagog kompetensiyasi	Sertifikat yoki treningda qatnashish	Raqamli dars loyihalash, baholash va analitikadan foydalanish

Muhokama

AKTdan foydalanish bo‘yicha ikki yondashuv mavjud: birinchi yondashuv texnologiyani ta’lim resurslariga kirish, o‘qituvchi mehnatini yengillashtirish va masofaviy ta’lim imkoniyatlarini kengaytiruvchi omil sifatida ko‘radi; ikkinchi yondashuv noto‘g‘ri qo‘llash diqqat chalg‘ishi, yuzaki bilim, akademik halollik muammolari va raqamli tengsizlikni kuchaytirishini ta’kidlaydi. Mazkur maqolada bu pozitsiyalar qarama-qarshi qo‘yilmaydi, balki shartli bog‘liqlik asosida baholanadi: texnologiya pedagogik maqsadga, pedagog kompetensiyasi kontent sifatiga, kontent esa baholash va feedback tizimiga bog‘langanda samaradorlik yuzaga chiqadi.¹⁷

Tadqiqotning cheklanishi shundaki, maqola nazariy-huquqiy va metodologik tahlilga asoslangan, keng miqyosli empirik so‘rov natijalarini qamrab olmaydi. Keyingi tadqiqotlarda ta’lim muassasalari kesimida raqamli dars kuzatuvlari, pedagoglar so‘rovi, platforma faolligi va o‘quv natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni statistik modellashtirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Ta’lim muassasalarida AKTdan samarali foydalanish texnik vositalarning mavjudligi bilan emas, balki raqamli ta’lim ekotizimining ishlashi bilan belgilanadi. Infratuzilma, raqamli kontent, pedagog kompetensiyasi, boshqaruv integratsiyasi, xavfsizlik va ta’lim natijasi birgalikda baholanishi kerak. Normativ-huquqiy asoslar zarur strategik maydon yaratadi, lekin ichki reglamentlar, mas’uliyat taqsimoti, metodik qo‘llab-quvvatlash va indikatorlar joriy etilmasa, samaradorlik barqaror bo‘lmaydi.

---

17 UNESCO va World Bank yondashuvlarida texnologiya ta’lim natijasiga faqat pedagogik maqsad, o‘qituvchi tayyorgarligi va monitoring bilan uyg‘unlashganda ta’sir ko‘rsatishi qayd etiladi.

1. Eshmatova G.M. O‘zbekiston ta’lim muassasalarida AKTdan samarali foydalanish holatining tahlili. Magistrlik dissertatsiyasi. Toshkent, 2026.
2. Hamdamov R., Begimqulov U., Tayloqov N. Ta’limda axborot texnologiyalari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni. 2020-yil 23-sentabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. 2020-yil 5-oktabr.
5. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. European Commission, 2017.
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Technology in education. Paris: UNESCO, 2023.
7. World Bank. Reimagining Human Connections: Technology and Innovation in Education. Washington, DC, 2020.